

Asia: VN/3357/2025

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa. Demla ry haluaa lausua asiassa seuraavaa:

1. Asian tausta

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi pakkokeinolain 8 luvun 29 §:ää siten, että tuomioistuimien vahvistaisi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen laite-etsintää koskevan päätöksen tiettyjä erikseen määriteltyjä poikkeuksia lukuun ottamatta. Esityksen tavoitteena on saattaa pakkokeinolain 8 luvun mukainen laite-etsinnästä päättämistä koskeva sääntely EU-oikeuden mukaiseksi ottaen huomioon Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö. Esityksen taustalla on Euroopan unionin tuomioistuimen 4.10.2024 antama tuomio (C-548/21), jonka mukaan toimivaltaisen viranomaisen mahdollisuus saada pääsy matkapuhelimen sisältämiin tietoihin edellyttää asianmukaisesti perusteltuja kiireellisiä tapauksia lukuun ottamatta sitä, että tällaisen mahdollisuuden käyttämisen edellytykseksi on asetettu kansallisessa lainsäädännössä tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen suorittama etukäteisvalvonta (s. 1).

2. Lausunto

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry pitää kiitettävänä sitä, että lainsäätäjät ryhtyy pikaisiin toimiin oikeustilan saattamiseksi Euroopan unionin oikeuden edellyttämälle tasolle. Ehdotetut säännökset ovat tärkeitä yksilöiden oikeusturvan parantamiseksi.

Demla ry kiinnittää erityistä huomiota ehdotetun pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n 1 momenttiin, jonka mukaan "[L]aite-etsinnästä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Päätöksen vahvistaa tällöin tuomioistuin. Asian tuomioistuinkäsittelyssä noudatetaan soveltuvin osin, mitä 3 luvun 1, 3, 8 ja 10 §:ssä säädetään vangitsemisasian käsittelystä sekä 8 luvun 17 §:n 3 momentissa säädetään erityistä kotietsintää koskevan päätöksen kantelu-oikeudesta. Laite-etsinnän vahvistamista koskeva vaatimus on otettava viipymättä tuomioistuimessa käsiteltäväksi vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä asiaan perehtyneen virkamiehen läsnä ollessa. Asia on ratkaistava kiireellisesti. Käsittely voidaan pitää myös käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä

tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään. Asia voidaan ratkaista kansliassa ilman istutokäsittelyä, jos tuomioistuim harkitsee sen soveliaaksi.”

Toisin sanoen hallituksen esitysluonnoksen mukaan laite-etsinnästä päättäisi edelleen pidättämiseen oikeutettu virkamies. Päätöksen vahvistaisi tällöin tuomioistuin. Kyse olisi etukäteisvahvistuksesta, jota ilman laite-etsintää ei saisi toimittaa tiettyjä jäljempänä mainittavia poikkeuksia lukuun ottamatta. Asian vahvistaminen tapahtuisi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksen perusteella se joko hyväksyen tai hyläten. Asian tuomioistuinkäsittelyssä noudatettaisiin soveltuvin osin, mitä 3 luvun 1, 3, 8 ja 10 §:ssä säädetään vangitsemisasian käsittelystä sekä 8 luvun 17 §:n 3 momentissa säädetään erityistä kotietsintää koskevan päätöksen kanteluoikeudesta (s. 16).

Ensinnäkin Demla ry:n näkemyksen mukaan hallituksen esitysluonnoksessa korostettu vaatimus etukäteisestä tuomioistuinvalvonnasta ei heijastu riittävästi itse ehdotettuun säännökseen. Säännöksestä ei ilmene, että laite-etsintää ei saa 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa suorittaa, ennen kuin tuomioistuin on vahvistanut hyväksyvästi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksen. Demla ry pitää Ehdotetun säännöksen täsmentämistä näiltä osin on välttämättömänä.

Lisäksi Demla ry toteaa, että ehdotettu sääntely jättää epäselväksi sen, mikä on laite-etsinnästä päättävän pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksen merkitys, mikäli päätös laite-etsinnästä tulee erikseen säädettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta saattaa etukäteen tuomioistuimen vahvistettavaksi. Tarkemmin ehdotettu tuomioistuinkontrolli toteutuisi vahvistusmenettelyssä, jossa tuomioistuin tekisi päätöksen, johon kirjattaisiin lyhyesti, hyväksytäänkö tai hylätäänkö pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimus laite-etsintäpäätöksen vahvistamisesta. Jos vahvistamisesta kieltäydytään, päätökseen tulisi kirjata kieltäytymisen peruste. Laite-etsintää ei saisi tässä tilanteessa toimittaa (s. 16). Pakkokeinoista päättää tyypillisesti joko tuomioistuin tai pidättämiseen oikeutettu virkamies, joten uudenlaisen hybridimallin luomisen tarkoituksenmukaisuutta voisi olla syytä vielä uudelleenarvioida.

Lisäksi Demla ry katsoo, että säännöstä tulisi täsmentää myös kuulemisen ja valitusmahdollisuuden osalta. Ehdotetusta säännöksestä ilmenevä muotoilu pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksen vahvistamisesta tuomioistuimessa jättää avoimeksi sen, miten rikoksesta epäiltyä on tarkoitus kuulla vahvistamista koskevan tuomioistuinkäsittelyn aikana. Koska säännöksestä ei käy ilmi, että asia voitaisiin ratkaista pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta laite-etsinnän kohteena olevaa henkilöä kuulematta, kuulemisperiaatteen mukaisesti tulee pakkokeinojen käyttämistä koskevan vaatimuksen kohteena olevaa henkilö kuulla. Kuitenkin hallituksen esitysluonnoksen perusteella on epäselvää, olisiko lähtökohtana laite-etsintää koskevan päätöksen vahvistaminen istutokäsittelyssä vai ilman istutokäsittelyä. Jos asia on lähtökohtaisesti tarkoitus käsitellä istunnossa, olisi perusteltua säätää erikseen tilanteista, joissa käräjäoikeus voi ratkaista asian ilman istutokäsittelyä ja/tai kuulematta vaatimuksen kohteena olevaa henkilö. Jos taas tarkoituksena on, että asia käsiteltäisiin lähtökohtaisesti istuntoa järjestämättä, olisi asiaa syytä hallituksen esityksessä arvioida perusteellisemmin rikoksesta epäillyn prosessuaalisten oikeuksien toteutumisen näkökulmasta. Lisäksi asiassa olisi syytä täsmentää, onko ehdotetun pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n mukaisesta tuomioistuimen päätöksestä mahdollisuutta valitusmahdollisuutta.

Lopuksi Demla ry haluaa kiinnitettävän huomiota rikoksesta epäillyn oikeusturvaan. Kappaleessa Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys esityksessä ehdotettua sääntelyä on arvioitu perustuslain 10 §:ssä säädetyn yksityiselämän ja henkilötietojen suojan ja 22 §:ssä säädetyn perusoikeuksien turvaamisen kannalta sekä Euroopan unionin perusoikeuskirjan 7 artiklan mukaisen yksityis- ja perhe-elämän kunnioittamisen ja 8 artiklan mukaisen henkilötietojen suojan kannalta. Vaikka asiassa on kysymys rikoksesta epäillyn oikeusturvaa parantavasta esityksestä, olisi tuomioistuinkäsittelyä

perusteltua arvioida vielä ainakin perustuslain 21 §:n oikeusturvavaatimusten näkökulmasta ottaen huomioon yllä esitetyt huomiot asianosaisen kuulemisesta.

Demla ry:llä ei ole asiassa muuta lausuttavaan.

Vuori Wiking
Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry